

Халықаралық құқық субъектілері

Халықаралық құқықсубъектілік

Құқыққабылеттілік

Әрекетқабылеттілік

Деликтқабылеттілік

Халықаралық құқық субъектілері

```
graph TD; A[Халықаралық құқық субъектілері] --> B[НЕГІЗГІ]; A --> C[ТУЫНДЫ];
```

НЕГІЗГІ

**ТУЫНД
Ы**

Case concerning Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations (1949) ICJRep 178

- Халықаралық сот өзінің консультативті қорытындысында БҰҰ халықаралық құқық субъектілігін дәлелдейді. Кейде бұл істі «Бернадот ісі» деп атайды

Халықаралық құқық субъектісінің белгілері

- Коллективті субъект
- Құқықшығармашылыққа қатысу
- Субъективті құқықтар мен міндеттерге ие
- Өкілетті тұлғалардың болуы

Мемлекет – халықаралық құқық субъектісі ретінде

- Өзінің егемендігіне байланысты кез келген тәжірибеге немесе ережеге заңи міндетті қасиет береді;
- Халықаралық шарттар құқығының негізгі субъектісі;
- Халықаралық құқықтың ең маңызды және көп уақыт бойы жалғыз болып танылған субъект;
- Мемлекеттер арасындағы теңдік қағидасы (горизонталды қатынастар)

1933 жылғы Монтевидео
конвенциясының 3 бабына сәйкес

Мемлекеттің келесі белгілері бар:

- Белгіленген территория
- Тұрақты халық
- Билік
- Халықаралық қатынастарға түсу мүмкіндігі

Келесі сұрақтарға жауап беруге тырысыңыз

- Монтевидео Конвенциясы бойынша «тұрақты халық» дегеніміз не?
- Мемлекет деп танылу үшін тұрақты халықтың саны қанша?
- Мемлекеттің тұрақты халқы болып міндетті түрде жергілікті халық танылады ма?
- Халықаралық қатынастарға түсу мүмкіндігі дегеніміз не?

Монтевидео
Конвенциясында
көрсетілген «билік»
дегеніміз не?

Билік тікелей
эффеКТИВті
бақылаумен
(КОНТРОЛЬ)
байланысты.

Мемлекет өзінің эффективті бақылауын
мемлекеттік территориясынан тыс та
жүзеге асыруы мүмкін

Мысалы, 1990 жылы Ирак пен Кувейт
арасындағы қақтығыстар нәтижесінде,
Кувейт мемлекетінің үкіметі Сауд Аравиясы
территориясына қашып, осы мемлекеттен
өз билігін жүргізді

Key points

- Монтевидео Конвенциясы билік нысанын, түрін немесе саясатын белгілемейді, басты критерий эффективті бақылау
- Мемлекетте ішкі қарулы қақтығыстар немесе халықаралық қақтығыстар болса да, ол өзінің халықаралық құқықсубъектілігінен айырылмайды
- Басқа мемлекетке қаржылай тәуелді болса, немесе басқа мемлекет оған өзге де көмек көрсетсе ол оның мемлекеттілігіне әсер етпейді

Силенд княздығы
мемлекет болып
табылады ма?

Монако

- **Территория:** 2,02 км²
- **Население:** около 38000 человек
- **Форма правления:** Конституционная монархия, Княжество (династия Гримальди)

- Заңшығарушы билік князь бен Ұлттық Кеңес арасында бөлінген
- Атқарушы билік Мемлекеттік министр (француз үкіметімен ұсынысы негізінде, князьбен 3 жылға тағайындалатын Франция азаматы) және онымен басқарылатын Мемлекеттік Кеңес
- Сот билігі князьбен басқарылады.

- **1918 г.** – Монако мен Франция арасында достастық пен ынтымақтастық туралы шарт бойынша «княздық үкімет өз әрекеті Францияның саяси, әскери, теңіз және экономикалық мүдделеріне сәйкес болуы міндетті, және өзінің сыртқы саясатын Франциямен сәйкестендіре отырып жүргізуі қажет». Тақ мирасқорлары ретінде Франция үкіметімен ұсынылған тек магнесклер немесе француздар болуы мүмкін. Княздық династияның жойылуы жағдайында Монако Франция протекторатындағы автономияға айналуы тиіс.
- **2002 г.** – Жаңа Шарт□ Монако шетел мемлекеттерінде дипломатиялық өкілдіктер ашуға немесе өзінің мүдделерін Франция арқылы қорғау құқығын алды. Сол сияқты таққа мирасқорлық жөніндегі ережелер бірқатар жеңілдетілді.

Монако мемлекет болып
табылады ма?

Монако халықаралық құқық
субъектісі болып табылады
ма?

Солтүстік кипр туркия республикасы

Тарихи және құқықтық аспект

- 1960 г. – Кипр Республикасының құрылуы
- 1963 г. – Кипрдегі үкіметтік дағдарыс, оның нәтижесінде түрік-киприоттар үкіметте орын алу мүмкіндігінен айырылды, грек және түрік қаумдары арасында наразылықтың өсуі
- 1974 г. – төңкеріс пен түрік әскерлерінің аралға кіруі □ Кипрдің екі бөлікке Оңтүстік грек Кипрі мен түркиялық Солтүстіккра
- 1983 г. – Солтүстік Кипр Түрік Республикасының тәуелсіздігі туралы Декларация
- Билік органдары қалыптасқан: министрлер кабинеті, президент т.б.
- Халқы: 300 мыңға жуық адам

- 1983 г. – ҚК резолюциясы 541 (1983) Түрік Республикасының тәуелсіздігін жариялауы құқыққа қайшы деп таныды және барлық мемлекеттерді оны танудан бас тартуға шақырды. □ 550 (1984) Резолюциясы қайта позицияны жариялайды.
- 2001 г. – ЕСПЧ в своем решении от 10 мая 2001 г. по делу Кипр против Турции указал, что как «видно из международной практики <..>, что международное сообщество не признает «ТРСК» как государство в соответствии с международным правом» и заявил, что «Республика Кипр остается единственным законным правительством острова Кипр».
- До настоящего времени ТРСК официально не признана ни одним государством, кроме Турции и Абхазии.
- На территории ТРСК расположены посольства и консульства Турции, ТРСК также имеет посольства и консульства на территории Турции, а также представительства на территории нескольких государств (Азербайджан, Великобритания, Италия, США, Катар, Киргизия, Пакистан, Оман, ОАЭ).
- В основном все международные отношения поддерживаются Турцией от имени ТРСК
- Является наблюдателем при Организации Исламской Конференции

ТАНУ ТҮРЛЕРІ

- МЕМЛЕКЕТТІ ТАНУ
- ҮКІМЕТТІ ТАНУ
- КҮРЕСУШІ ТАРАПТЫ ТАНУ
- ҰЙЫМДЫ ТАНУ

ТАНУ ТЕОРИЯЛАРЫ

ДЕКЛАРАТИВТІ

**КОНСТИТУТИВ
ТІ**

ТАНУ НЫСАНДАРЫ

DE JURE

**DE
FACTO**

AD HOC

Үкіметті тану
қажеттілігі қашан
туындайды?

Мемлекеттік құрылым бойынша мемлекеттер

Унитарлы

**Федерати
вті**

Құқықмирасқорлық

Құқықтар мен
міндеттемелердің бір
субъектіден басқа
субъектіге өтуі

Құқықмирасқорлық объектілері

- Мемлекеттік территория
- Мемлекеттік мұрағат
- Мемлекет шарттары
- Мемлекет қарыздары
- Мемлекеттік меншік

Құқықмирасқорлық теориялары

Tabula rasa

**Абсолют
ті**

Шектелген

**Континуите
т**

Tabula rasa

- 1978 жылғы Халықаралық шарттар бойынша мемлекеттердің құқықмирасқорлығы туралы Вена Конвенциясының 16 бабына сәйкес жаңа өз тәуелсіздігін алған мемлекеттер үшін метрополияның шарттық міндеттемелері таралмайды.

Абсолютті құқықмирасқорлық

- Мысалы,
- Жаңа мемлекет бірнеше мемлекеттердің бірігуі нәтижесінде құрылса (фузия немесе инкорпорация)
- ФРГ және ГДР бірігуі

Шектелген құқықмирасқорлық

- Мысалы,
- Бір мемлекет бірнеше мемлекеттерге ыдыраса
- КСРО ыдырауы

Континуитет

- Бұл құқықмирасқорлық ретінде танылмайтын процесс.
- Континуитет теориясы бойынша мемлекеттік міндеттемелер мемлекеттің жойылуы мен жаңа құрылымның пайда болуына қарамастан өз күшінде қалады.
- Бұл жағдайда жаңа мемлекет құқықмирасқор емес, жалғастырушы мемлекет болып танылады.
- Мысалы, Ресей Федерациясы мен КСРО

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАҒЫ ЮРИСДИКЦИЯ ТҮСІНІГІ

Мемлекеттік юрисдикция түсінігі (доктрина)

«Юрисдикция дегеніміз мемлекеттік егемендік, мемлекеттер теңдігі мен ішкі істерге араласпаудың негізгі қағидаларын көрсететін, және мемлекеттің адамдар, меншік және жағдайларды халықаралық құқыққа сәйкес реттеу немесе өзге жодармен әсер етуге құқығы болып табылады»

(М. Шоу)

- «Юрисдикция» дегеніміз территория-мемлекетінің сот талқылауын бастауға, дауларды шешуге және әділеттіктің барлық аспектілері бойынша шешім шығаруға құзыреттілігі.

France v. Turkey (1927) PCIJ SER. A, NO. 10 (The SS
Lotus Case)

Ішкі мемлекеттік юрисдикция

- Мемлекет егемендігі негіз болып табылады;
- Егемендік теңдік пен ішкі істерге араласпау қағидасы;
- Ерекше ішкі юрисдикция
- Юрисдикция абсолютті болып табылмайды*
- Ерікті түрде егемендікті шектеуге сол сияқты юрисдикцияны да шектеу мүмкін

Юрисдикция классификациясы

- **Кеңістектегі әрекеті бойынша:** территориялды және экстерриториалды
- **Билік қасиеті бойынша:** заңшығарушы, атқарушы (әкімшілік) және соттық
- **Көлемі бойынша:** толық және шектелген
- **Құқықтың әрекет ету көлемі бойынша:** нұсқаулы, соттық және мәжбүрлеу

Юрисдикцияның жүзеге асырылу қағидалары

- Территориалдық қағида (*The territorial principle*)
- Азаматтық қағидасы (*The nationality principle*)
- Пассивті құқықсубъектілік қағидасы (*The passive personality principle*)
- Ұлттық мүдделерді қорғау қағидасы (*The protective principle*)
- Әмбебаптық қағидасы (*The universality principle*)

Effect doctrine

- А мен Б, Кондома мемлекетінің азаматы. Екеуі Рутаму мемлекетіне саяхат жасау барысында банктан ақша ұрлады. Қай мамлеттің юрисдикциясы таралады?
- А мен Б, Кондома мемлекетінде орналасқан банктан ақша ұрлады. Алайда осы банктің акциялары Рутаму мемлекетінің азаматтарына тиесілі. Қай мемлекеттің юрисдикциясы таралады?